

Homeopatyczne dowody

Autor tekstu: **Apgaylard**

Tłumaczenie: **Zuzanna Niemier**

W majowym wydaniu „Bez recepty” — Magazynie Partnerów Polskiej Grupy Farmaceutycznej, opublikowano artykuł pracownicy homeopatycznego potentata — Boiron, pani Laury Mileckiej, pt. „[Prawdziwe oblicze homeopatii](http://bez-recepty.pgf.com.pl/index.php?co=artyk&id_artyk=2276)” (http://bez-recepty.pgf.com.pl/index.php?co=artyk&id_artyk=2276). Pani Laura, która jest również tłumaczką wydanej przez Boiron książki-cegły *Homeopatyczna materia medica* (678 s., 2005), od lat jest zaangażowana w apologetykę homeopatyczną i była [zaangażowana](http://www.lzlrp.pl/index.php?nr=198) (<http://www.lzlrp.pl/index.php?nr=198>) w proces przeciwko prof. Gregosiewiczowi za krytykowanie homeopatii. Obecnie udzielono jej możliwości umacniania w wierze homeopatycznej polskich farmaceutów. W tym samym numerze pisma znajdujemy wzruszające alarmy podnoszone przez Naczelną Izbę Aptekarską, która się martwi, że poszerzenie przez Ministerstwo Zdrowia listy leków sprzedawanych poza aptekami stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia publicznego. Miło jest wiedzieć, że Izba Aptekarska jednak się martwi o zdrowie publiczne — biorąc pod uwagę jej obronę homeopatii, która jest policzkiem wymierzonym medycynie przez szamanów od magicznego leczenia. Trudno jest postrzegać homeopatyczne zaangażowanie Izby Aptekarskiej jako przejaw troski o zdrowie publiczne. Publikowanie w piśmie farmaceutycznym tekstu pracownicy Boirona nie jest jeszcze samo w sobie naganne. Problem, kiedy — jak można pomyśleć — w imię krzewienia wiary dopuszcza się podawania informacji nieprawdziwych i wprowadzających w błąd, a taki zarzut formułujemy pod adresem redakcji i wzywamy redakcję — w imię przestrzegania elementarnych zasad etycznych — do sprostowania nieprawdziwych informacji pani Mileckiej, która napisała m.in. że *„skuteczność [homeopatii] potwierdzają badania i obserwacje kliniczne publikowane w czasopismach medycznych”*. Wprawdzie osoby zajmujące się naukowo farmacją nie będą miały problemu z podważeniem „dowodów” na rzecz homeopatii, ale nie każdy farmaceuta ma odpowiednie przygotowanie z zakresu zwłaszcza metodologii nauki, aby odrzucić nieprawdziwą opinię o dowodach naukowych na kliniczną skuteczność homeopatii. Homeopaci posługują się wprawdzie różnymi badaniami, publikowanymi także w uznanych pismach, które zdają się wykazywać pewne pozytywne efekty homeopatii. Całościowa analiza badań dotyczących homeopatii wskazuje jednak wyraźnie, że brak jest naukowych podstaw do opinii o skuteczności homeopatii wyższej niż placebo, tym samym twierdzenie, iż badania potwierdzają skuteczność homeopatii jest wprowadzającą w błąd manipulacją. Apelujemy o sprostowanie tej wypowiedzi, jeśli redakcja „Bez recepty” chce zachować swoją wiarygodność.

Poniżej prezentujemy przeprowadzoną przez pracownika naukowego analizę tych badań, które przez środowiska homeopatyczne są wskazywane jako „naukowe dowody na homeopatię”.
[**Mariusz Agnosiewicz**]

*

Któż chciałby obecnie zostać homeopatą? Trudna sprawa, biorąc pod uwagę, że teoria mówiąca jakoby homeopatia miała być czymś więcej niż ciekawym sposobem podawania placebo, jest w całości kompromitowana w [„Guardianie”](http://www.guardian.co.uk/science/2007/nov/16/sciencenews.g2) (<http://www.guardian.co.uk/science/2007/nov/16/sciencenews.g2>) i [„Lancecie”](http://www.badscience.net/2007/11/the-lancet-benefits-and-risks-of-homoeopathy/) (<http://www.badscience.net/2007/11/the-lancet-benefits-and-risks-of-homoeopathy/>) przed Bena Goldacre.

Brytyjscy homeopaci są przekonani, że stanęli wobec zorganizowanej kampanii sceptyków. Jeden z nich [poskarżył się](http://dcscience.net/hpathy-com.pdf) (<http://dcscience.net/hpathy-com.pdf>) nawet, że „większość homeopatów w Wielkiej Brytanii zauważyła, iż w ciągu ostatnich dwóch lat o pomoc prosili ich o połowę mniej pacjentów”.

W [raporcie specjalnym](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140673607617085/fulltext) (<http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140673607617085/fulltext>) w „Lancecie” zacytowano Petera Fishera, dyrektora Royal London Homeopathic Hospital: *„Liczba skierowanych tu pacjentów spadła w październiku o ok. 20%, w porównaniu z październikiem ubiegłego roku...”*. [Tunbridge Wells Homeopathic Hospital](http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/kent/7015675.stm) (http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/kent/7015675.stm) utracił dostęp do pieniędzy publicznych. Naprawdę ciężkie czasy.

Moją uwagę zwrócił fragment wypowiedzi Fishera. W raporcie opublikowanym w „Lancecie” przyznał on, że *„podstawy naukowe [homeopatii] nie są tak solidne, jak byśmy tego chcieli”* i dodał,

że "pacjenci są naszymi najlepszymi adwokatami. Mówią nam, że pomogliśmy im, gdy nic innego nie skutkowało".

Zatem jakie są dowody kliniczne na działanie homeopatii? Jak silne są dowody naukowe?

Peter Fisher przewodniczy również zespołowi specjalistów przygotowujących [Bibliotekę Specjalistyczną Medycyny Komplementarnej i Alternatywnej](http://www.library.nhs.uk/cam/) (http://www.library.nhs.uk/cam/), tworzoną dla Narodowej Biblioteki Zdrowia. Strona internetowa podaje następujące informacje:

"Bibliotekę Specjalistyczną Medycyny Komplementarnej i Alternatywnej tworzy zespół ludzi wybranych z trzech organizacji: [Royal London Homeopathic Hospital](http://www.uclh.nhs.uk/Our+hospitals/Royal+London+Homeopathic+Hospital.htm) (http://www.uclh.nhs.uk/Our+hospitals/Royal+London+Homeopathic+Hospital.htm), [Research Council for Complementary Medicine](http://www.rccm.org.uk/) (http://www.rccm.org.uk/) oraz [School of Integrated Health](http://www.wmin.ac.uk/sih/page-0) (http://www.wmin.ac.uk/sih/page-0) przy uniwersytecie w Westminster."

Jest również informacja o celu tego projektu:

"Głównym zamierzeniem jest udostępnienie **rzetelnych, relewantnych** informacji o medycynie komplementarnej i alternatywnej, zarówno specjalistom, jak i pacjentom. Wyławiamy istotne informacje, używamy stosownych kryteriów oceniania lub procedury, by oszacować jakość informacji, a te o odpowiedniej jakości porządkujemy tak, by były łatwo dostępne."

Biorąc pod uwagę fakt, że w inicjatywę tę zaangażowani są czołowi przedstawiciele brytyjskich uniwersytetów i finansowanej przez podatników homeopatii, baza ta powinna być jedną z najlepszych. Pomyślałem zatem, że przejrzę ją i zobaczę, co zwolennicy homeopatii uważają za swoje najmocniejsze dowody naukowe.

W dziale „homeopatia” pod hasłem „[dowód](http://www.library.nhs.uk/cam/SearchResults.aspx?catID=9652)” (http://www.library.nhs.uk/cam/SearchResults.aspx?catID=9652) biblioteka ta zawiera obecnie 43 pozycje. Aby ocenić wartość tych dowodów, przyjrzałem się im używając prostego schematu, pokazanego w Tabeli 1.

Tabela 1. Metoda oceny wartości dowodów skuteczności homeopatii na podstawie materiałów Biblioteki Specjalistycznej Medycyny Komplementarnej i Alternatywnej

Kategoria dowodu	Charakterystyka
Zdecydowanie pozytywny	Mocne podstawy naukowe potwierdzające skuteczność zastosowania w medycynie
Pozytywny	Ograniczone dowody na skuteczność zastosowania w medycynie
Nierozstrzygający	Na podstawie danych nie można podjąć decyzji o skuteczności zastosowania w medycynie
Negatywny	Brak dowodów na skuteczność zastosowania w medycynie
Zdecydowanie negatywny	Dowody medycznej skuteczności na poziomie placebo
Nierelevantny / Niekompletny	Nieodpowiednia metodologia przeprowadzonych badań naukowych lub wyraźna stronniczość badań lub brak pełnej dokumentacji badań lub opis badań nie dotyczących homeopatii

Przyporządkowanie niektórych badań do konkretnej kategorii nie było łatwe. Sporządziłem zatem tabelę pokazującą moje przyporządkowania. Dzięki temu każdy może sprawdzić mój wybór, aby się z nim zgodzić lub go zakwestionować. Podsumowania dowodów znajdują się w załączniku na końcu tekstu. Są tam wypisy zarówno z konkluzji autorów, jak i napisane prostym językiem podsumowania.

Tabela 2. Oceniane pozycje z kategorii „dowody” przyporządkowane do kategorii jakościowej. Dowody opierające się na pojedynczym przypadku są zaznaczone na **czzerwono** i umieszczone w nawiasach w kolumnie sumarycznej.

Kategoria dowodu	Nr dowodu	Suma dowodów
Zdecydowanie pozytywny		0
Pozytywny	6 , { 7 (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262519&tabID=289 &catID=9652), 43 }	2 (1)
Nierozstrzygający	4 , 5 , 8 , 11 , 13 , 14 , 19 , 20 , 21 , 23 , 26 , 28 , 32 , 33 , 38 , 40 , 41	17

Negatywny	3 , 9 , 10 , 12 , 16 , 24 , 25 , 27 , 30 , 31 , 37 , 39	12 (9)
Zdecydowanie negatywny	1 , 2 , 34	2 (2)
Nierelevantne / niekompletne	15 , 17 , 18 , 22 , 29 , 35 , 36 , 42	8

Obraz jest bardzo wyraźny: baza danych nie przedstawia w ogóle żadnego dowodu na wyleczenie czegokolwiek poza [fibromialgią](http://pl.wikipedia.org/wiki/Fibromialgia) (*fibromyalgia syndrome*) oraz zawrotami głowy (*vertigo*). Jeśli chodzi o fibromialgię, dowód opiera się na pojedynczym [RCT](http://en.wikipedia.org/wiki/Randomized_controlled_trial) (n=30). Biorąc pod uwagę wysoką zawodność niepowtarzanych badań na małej liczbie badanych, najlepiej je usunąć razem ze wszystkimi przeglądami/metaanalizami, które opierają się na pojedynczych badaniach nad homeopatią. W ten sposób odrzucamy dowody niskiej jakości. Przy takim podejściu odrzucamy pozycję dotyczącą fibromialgii ([6](#)), wraz z trzema negatywnymi pozycjami ([10](#), [37](#), [39](#)) i jedną zdecydowanie negatywną pozycją ([1](#)).

W przypadku zawrotów głowy pozycje [7](#) (http://www.ncbi.nlm.nih.gov/sites/entrez?cmd=Retrieve∓db=pubmed&dopt=Citation&list_uids=17125579) i [43](#) są tym samym badaniem i należy liczyć je jako jedno.

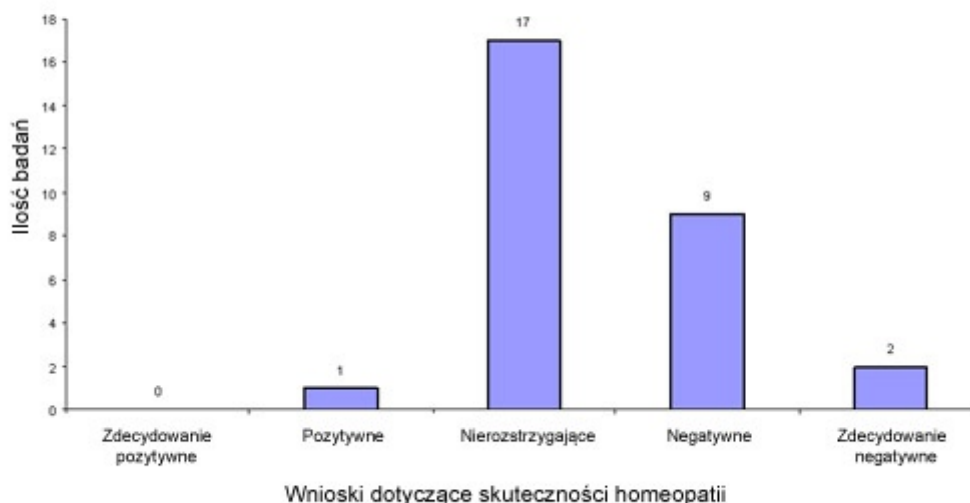
Na podstawie większości pozycji nie można wyciągnąć żadnych wniosków (17 z 43): w konkluzjach nie było podstaw, by rekomendować homeopatię, lecz autorzy nie stwierdzili także, by wnioski badań upoważniały do wydania stanowczego orzeczenia przeciwko homeopatii.

Jednak, aby leczyć pacjentów, wymagany jest dowód z kategorii „zdecydowanie pozytywny”.

W sumie dwanaście pozycji (9, nie licząc pojedynczych przypadków) było negatywnych — nie znaleziono żadnego dowodu na skuteczność. Trzy były zdecydowanie negatywne (2, nie licząc pojedynczych przypadków).

Ogólnie rzecz biorąc, na podstawie tych danych w żaden sposób nie można zalecić homeopatii. Dane zebrane w Tabeli 2 przedstawiono w postaci graficznej na rycinie 1

Podsumowanie pozycji z kategorii "Dowód" dla hasła "Homeopatia" z Narodowej Biblioteki Zdrowia "Specjalistyczna Biblioteka Medycyny Komplementarnej i Alternatywnej"

Ryc. 1. Liczba analizowanych pozycji z kategorii „dowody” przyporządkowanych do poszczególnych kategorii jakościowych

Muszę przyznać, że niektóre pozycje z kategorii „dowód” nie są tak kompletne jak pozostałe. Na przykład, sprawozdanie mediów z badania Shanda i jego współpracowników jest włączone (pozycja [34](#)), ale sam [artykuł](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/sites/entrez?cmd=Retrieve∓db=pubmed&dopt=Citation&list_uids=16125589) (http://www.ncbi.nlm.nih.gov/sites/entrez?cmd=Retrieve∓db=pubmed&dopt=Citation&list_uids=16125589) już nie.

Nie włączono również do bazy danych kilku powszechnie znanych [negatywnych dowodów](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9828870) (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9828870>).

- Kleijnen J, Knipschild P, ter Riet G., [Clinical trials of homoeopathy](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1825800) (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/1825800>). BMJ 1991; 302: 316-23.
- Boissel JP, Cucherat M, Haugh M, Gauthier E., *Critical literature review on the effectiveness of homoeopathy: overview of data from homoeopathic medicine trials*. Brussels, Belgium: Homoeopathic Medicine Research Group. Report to the European Commission. 1996: 195-210.

Prawdopodobnie świadczy to o tym, że baza danych jest ciągle w budowie, chociaż z drugiej strony zawiera ona informacje nieistotne. Metaanaliza homeopatycznego *pogorszenia pierwotnego* (*homeopathic aggravations*) (15) ma niewiele wspólnego z odpowiedzią na pytanie, czy z leczenia homeopatią jest jakiś pożytek. Cztery pozycje odnoszą się do badań, które są w toku (17, 18, 22, 29). Ich włączenie jest pochopne.

Inne badania mają poważne wady metodologiczne, jeśli chodzi o ocenę skuteczności terapii homeopatycznej. Porównawczego badania tylko jednej grupy wiekowej (Witt i współpracownicy, 35) *"...nie można użyć do ustalenia, czy dany sposób leczenia jest optymalny dla wszystkich pacjentów w danej populacji"*. W dodatku *"dorośli z grupy konwencjonalnej częściej korzystali z usług służby zdrowia w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie..."*, dlatego ten dowód nie jest rzetelny.

Badanie Tricharda i współpracowników (36): *"Grupa badanych została wybrana post hoc. Autorzy hipotezy przyznają, że pacjenci do każdej z grup nie byli wybrani losowo"*. Bez doboru losowego badanie nie jest poprawne.

W końcu, badanie Patersona i współpracowników (42) dotyczyło tak niewielkiej próby przypadków (n=60, spośród których 21 dostało lek homeopatyczny), że autorzy stwierdzili *"...nie można było stwierdzić znaczącej różnicy między grupami, nie można było stwierdzić żadnej prawidłowości"*.

W każdym razie, wśród dowodów przyczało się też trochę smakowitych kąsków.

Praca Grabia i Ernsta (15) kończy się wnioskiem, że *"przeegląd systematyczny nie dostarcza żadnych dowodów, że zjawisko homeopatycznego pogorszenia pierwotnego istnieje"*. Nie uznałem tego za istotne w moim podsumowaniu dowodów, ale jest to bardzo istotne w debacie o dowodach. Czasami homeopaci zapewniają, że naukowe badania ich środków są wadliwe, bo homeopatyczne [pogorszenie pierwotne](http://www.doz.pl/zdrowie/h1440-Pogorszenie_pi_erwotne) (http://www.doz.pl/zdrowie/h1440-Pogorszenie_pi_erwotne) może pogorszyć objawy pacjentów podczas trwania eksperymentu. Ten przegląd wyjaśnia, że nie ma dowodów na istnienie homeopatycznego *pogorszenia pierwotnego*.

Metaanaliza skuteczności homeopatii na pooperacyjną niedrożność jelit (*postoperative ileus*) (Barnes i współpracownicy, 30) nie przedstawia żadnych jednoznacznych wniosków. Ich dane wskazują jednak na to, że badania nad lekami o *potencji* poniżej 12C (tam jeszcze mogłaby być jakaś część substancji aktywnej) dają statystycznie istotne skrócenie czasu (w porównaniu z placebo) do pojawienia się pierwszych gazów jelitowych, podczas gdy te o *potencji* powyżej 12C (to już sam rozpuszczalnik) nie działają. Ponieważ homeopatyczne „środki” są zwykle rozcieńczane powyżej 12C, oceniłem to badanie jako negatywne. Gdybym uznał je za pozytywne, powstałaby sprzeczność między homeopatyczną praktyką a teorią głoszącą, że „mniej znaczy więcej”.

Podsumowując, na podstawie bazy danych utworzonej przez samych homeopatów powinno się ograniczyć ich praktykę do leczenia co najwyżej zawrotów głowy (choć i w tym wypadku należy zrobić więcej badań!). Z bazy wynika, że nie ma dowodu na to, iż homeopatyczne *pogorszenie pierwotne* istnieje, ponadto zawiera ona wyniki badań, które przeczą idei *potencji* homeopatycznej.

Jest to słabe uzasadnienie dla utrzymywania w Wielkiej Brytanii [pięciu szpitali homeopatycznych](http://www.trusthomeopathy.org/research/homeopathic_hospitals/five_hospital_study.html) (http://www.trusthomeopathy.org/research/homeopathic_hospitals/five_hospital_study.html) z pieniędzy publicznych.

Czy jednak „terapia”, której braku skuteczności dowiodły tak liczne badania, może nadawać się jako przedmiot na pierwszych latach studiów? Nie wspominając już o nonsensownych licencjatach oferowanych na kilku brytyjskich uniwersytetach (zobacz skandaliczne przypadki [tutaj](#) i [tutaj](#)).

Dlaczego także lekarze-homeopaci nadal utrzymują twierdzenia, których nie potwierdza nawet ich własna baza danych? Oto *"sugestie wskazań do leczenia homeopatycznego"* ze strony internetowej Bristol Homeopathic Hospital:

"Homeopatia jest użyteczna w leczeniu: reumatyzmu, alergii, astmy, egzemy i innych schorzeń dermatologicznych, problemów z menstruacją i menopauzą, problemów z jelitami i trawieniem, zaburzeń związanych ze stresem i nastrojem".

Nic dziwnego, że Fisher twierdzi, że "najlepszymi adwokatami są pacjenci". Ich własne „dane” z pewnością im nie pomagają.

Załącznik [podkreślenia własne]

1. Przegląd alternatywnych terapii na dzwonienie w uszach (*tinnitus*)

Meehan T, Eisenhut M, Stephens D., [A review of alternative treatments for tinnitus](http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=1200400983) (http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=1200400983 4). *Audiological Medicine*, 2004; 2(1): 74-82.

"Homeopatia: pojedyncze badanie kliniczne losowej próby (RCT) (n=28) **nie wykazało żadnej statystycznie istotnej różnicy** między homeopatią (salicylan sodowy, ascaridol, koniina i chinina) a placebo".

2. Czy homeopatyczne środki są skuteczne na zakwasy mięśni: systematyczny przegląd badań kontrolowanych z placebo

Ernst E, Barnes J., [Are homoeopathic remedies effective for delayed-onset muscle soreness: a systematic review of placebo-controlled trials](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=239946&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=239946&tabID=289 &catID=9652). *Perfusion*, 1998; 11: 4-8.

"Opublikowane do dzisiaj dowody **nie wspierają** hipotezy, że środki homeopatyczne użyte w tych badaniach (głównie *Rhus toxicodendron* i *Arnica montana*) są bardziej skuteczne niż placebo przeciwko objawom zakwasów".

3. Czy działanie homeopatii to placebo: metaanaliza badań kontrolowanych dla placebo.

Linde K, Clausius N, Ramirez G, Melchart D, Eitel F, Hedges L V, Jonas W B., [Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects: a meta-analysis of placebo-controlled trials](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=239930&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=239930&tabID=289 &catID=9652). „*Lancet*", 1997; 350: 834-843.

"Wyniki metaanalizy nie wspierają hipotezy, że homeopatia jest wyłącznie wynikiem placebo. **Niemniej, nie znaleźliśmy wystarczających dowodów w analizowanych badaniach, żeby stwierdzić, że homeopatia jest skuteczna w którejkolwiek z omawianych chorób.**"

4. ARIA update: I – systematyczny przegląd komplementarnej i alternatywnej medycyny na katar sienny i astmę

Passalacqua G, et al., [ARIA update: I – systematic review of complementary and alternative medicine for rhinitis and asthma](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=143262&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=143262&tabID=289 &catID=9652). „*Journal of Allergy and Clinical Immunology*" 2006;117:1054-62.

"... w badaniach o wysokim standardzie opisano kilka pozytywnych wyników skuteczności homeopatii na katar sienny, ale otrzymano też pewną liczbę wyników negatywnych. Zatem **nie jest możliwe wydanie opartego na dowodach zalecenia stosowania homeopatii na katar sienny...**"

W bibliotece CAM również jest końcowa konkluzja:

"Terapeutyczna skuteczność medycyny komplementarnej czy alternatywnej na katar sienny i astmę **nie jest poparta przez obecnie dostępne dowody.**"

5. Klasyczna homeopatia versus konwencjonalna medycyna: przegląd systematyczny

Ernst E., [Classical homoeopathy versus conventional treatments: a systematic review](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=240619&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=240619&tabID=289 &catID=9652). „*Perfusion*", 1999; 12(1): 13-15

"...Przeprowadzono tylko kilka porównawczych prób klinicznych homeopatii. Żadna nie jest wolna od poważnych błędów metodologicznych. Zatem **wartość zindywidualizowanej homeopatii w porównaniu do alopacyjnego leczenia jest nieznana.**"

6. Komplementarna i alternatywna medycyna w leczeniu fibromialgii i powiązanych objawów

Holdcraft L C, Assefi N, Buchwald D., [Complementary and alternative medicine in fibromyalgia and related syndromes](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=242910&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=242910&tabID=289 &catID=9652). „*Best Practice and Research in Clinical Rheumatology*", 2003; 17(4): 667-683.

"...**ograniczone dowody** na inne interwencje (*chlorella*, relaksacja, biofeedback, magnetoterapia, homeopatia, oleje botaniczne, balneologia, antocyjanidyny, modyfikacje diety)."

Komentarz dotyczący homeopatii był oparty na "jednej mieszanej (crossover) próbie (RCT) z trzydziestoma pacjentami...".

CRD (<http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=1200300164> 5) również zauważyło, że "poziom dowodów popierających był generalnie **przeceniany i konkluzje autorów mogą nie być wiarygodne.**"

7. „Komplementarna laryngologia”: systematyczny przegląd często używanych suplementów

Karkos PD, Leong SC, Arya AK, Papouliakos SM, Apostolidou MT, Issing WJ., ['Complementary ENT': a systematic review of commonly used supplements](#) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262519&tabID=289> &catID=9652). „Journal of Laryngology and Otology". 2006 Nov 24;1-4.

"Pozytywne efekty spiruliny na alergiczny katar sienny oraz Vertigoheelu na zawroty głowy wsparte są dobrymi dowodami, ale muszą być przeprowadzone badania na większych próbach."

8. Komplementarne terapie odchudzające: przegląd systematyczny

Pittler MH, Ernst E., [Complementary therapies for reducing body weight: a systematic review](#) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262588&tabID=289> &catID=9652). „International Journal of Obesity" 2005, 29(9): 1030-8.

"Dowody dotyczą akupunktury, akupresury, suplementów diety, homeopatii i hipnoterii. Z wyjątkiem hipnoterii, Ephedra sinica i innych suplementów diety zawierających efedrynę, badania nie są dość przekonujące, by sugerowały skuteczność. Zidentyfikowano tylko niewielkie efekty porównywalne do placebo. Według naszych ustaleń, waga dowodów na skuteczność większości komplementarnych terapii na otyłość nie jest przekonująca."

9. Komplementarne terapie w leczeniu HIV: w poszukiwaniu dowodów

Mills E, Wu P, Ernst E., [Complementary therapies for the treatment of HIV: in search of the evidence](#) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262521&tabID=289> &catID=9652). "International Journal of STD & AIDS" 2005, 16(6):395-403.

"Wyniki sugerują, że zarządzanie stresem może być efektywnym sposobem na podniesienie jakości życia. Dane dotyczące wszystkich innych sposobów nie są wystarczające, by oceniać ich skuteczność. Pomimo szeroko rozpowszechnionego zastosowania medycyny alternatywno-komplementarnej przez ludzi żyjących z HIV/AIDS, skuteczność tych terapii nie została ustalona. Wobec popularności medycyny alternatywno-komplementarnej niepokoi mała liczba prób klinicznych i ich niska jakość metodologiczna."

W przeglądzie tym uwzględniono również dwa badania dotyczące homeopatii.

10. Komplementarno-alternatywne terapie na zespół napięcia przedmiesiączkowego: przegląd systematyczny badań na losowych próbach kontrolowanych

Stevinson C, Ernst E., [Complementary/alternative therapies for premenstrual syndrome: a systematic review of randomized controlled trials](#). „American Journal of Obstetrics and Gynecology", 2001; 185(1): 227-235.

"Na podstawie obecnych dowodów, żadna z komplementarnych czy alternatywnych terapii nie może być zalecana jako leczenie zespołu napięcia przedmiesiączkowego."

W [abstrakcie CRD](#) (<http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=1200100191> 3) podkreśla:

"Homeopatia (1 RCT). (...) W jednym z badań homeopatii zastosowano tak rygorystyczne kryteria uczestnictwa, że tylko 10 z 205 pacjentek poddanych kontroli faktycznie brało udział w badaniu."

11. Diagnoza i leczenie zespołu chronicznego zmęczenia

Mulrow CD, Ramirez G, Cornell JE, Allsup K., [Defining and managing chronic fatigue syndrome](#) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=111599&tabID=289> &catID=9652). Rockville, MD, USA: Agency for Healthcare Research and Quality. 2001:199.

"Terapie komplementarne (...) Dowody z badań są nieliczne i na ich podstawie nie można stwierdzić, czy komplementarne terapie, jak homeopatia, masaże czy osteopatia są skuteczne."

12. Skuteczność homeopatycznego oddziaływania arniki (<http://pl.wikipedia.org/wiki/Arnika>): przegląd systematyczny badań klinicznych z uwzględnieniem placebo

Ernst E, Pittler M H., [Efficacy of homeopathic arnica: a systematic review of placebo-controlled clinical trials](#) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=240727&tabID=289> &catID=9652). „Archives of Surgery" 1998; 133(11): 1187-1190.

"Hipoteza, wedle której arnika jest w badaniach klinicznych bardziej skuteczna niż placebo, **nie jest oparta na metodologicznie poprawnych badaniach z uwzględnieniem placebo.**"

13. Skuteczność terapii homeopatycznej w leczeniu nowotworu

Milazzo S, Russell N, Ernst E., [Efficacy of homeopathic therapy in cancer treatment](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=244073&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=244073&tabID=289 &catID=9652). „European Journal of Cancer” 2006; 42(3): 282-289.

"Chociaż dowody na skuteczność homeopatii są zachęcające, nie ma wystarczających dowodów, by uzasadnić stosowanie homeopatii u pacjentów z nowotworem."

14. Dowody na kliniczną skuteczność homeopatii: metaanaliza badań klinicznych

Cucherat M, Haugh M C, Gooch M, Boissel J P., [Evidence of clinical efficacy of homeopathy: a meta-analysis of clinical trials](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=241284&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=241284&tabID=289 &catID=9652). „European Journal of Clinical Pharmacology” 2000; 56(1): 27-33.

"...niektóre dowody wskazują na to, że terapie homeopatyczne są bardziej skuteczne niż placebo; w każdym razie, siła tych dowodów jest niewielka ze względu na niską jakość metodologiczną badań. Badania o wysokiej jakości metodologicznej są raczej negatywne w porównaniu z badaniami o niskiej jakości."

15. Homeopatyczne pogorszenie pierwotne: systematyczny przegląd kontrolowanych na placebo badań klinicznych losowych.

Grabia S, Ernst E. [Homeopathic aggravations: a systematic review of randomised, placebo-controlled clinical trials](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=143602&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=143602&tabID=289 &catID=9652). „Homeopathy” 2003, 92(2): 92-98.

"Systematyczny przegląd nie dostarcza jasnego dowodu na istnienie zjawiska homeopatycznego pogorszenia pierwotnego."

16. Homeopatyczna profilaktyka bólu głowy i migreny: przegląd systematyczny

Ernst E., [Homeopathic prophylaxis of headaches and migraine: a systematic review](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=241040&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=241040&tabID=289 &catID=9652). „Journal of Pain and Symptom Management” 1999; 18(5): 353-357.

"...ogólny wynik tego przeglądu sugeruje, że wysokiej jakości środki homeopatyczne nie są lepsze od placebo pod względem swojej skuteczności w zapobieganiu migrenie i bólowi głowy. Mała ilość badań wysokiej jakości jest rozczarowująca i ogranicza wiarygodność tej pracy."

17. Środki homeopatyczne na ostre zapalenia dróg oddechowych u dzieci (protokół Cochrane'a)

Becker C, Gottschling S, Graf N, Lütcke R. [Homeopathic remedies for acute respiratory tract infections in children](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=154890&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=154890&tabID=289 &catID=9652). (Protocol) Cochrane Database of Systematic Reviews 2006, Issue 2. Art. No.: CD005974. DOI: 10.1002/14651858.CD005974.

Nie dokończone.

18. Środki homeopatyczne zapobiegające ostrym zapaleniom dróg oddechowych u dzieci (protokół Cochrane'a)

Becker C, Gottschling S, Graf N, Lütcke R. [Homeopathic remedies for preventing recurrent acute respiratory tract infections in children](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=259490&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=259490&tabID=289 &catID=9652). (Protocol) Cochrane Database of Systematic Reviews 2006, Issue 4. Art. No.: CD006307. DOI: 10.1002/14651858.CD006307.

Nie dokończone.

19. Środki homeopatyczne w leczeniu zapalenia kości i stawów: przegląd systematyczny

Long L, Ernst E. [Homeopathic remedies for the treatment of osteoarthritis: a systematic review](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=241707&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=241707&tabID=289 &catID=9652). „British Homoeopathic Journal” 2001; 90(1): 37-43.

"Pojawiły się pozytywne tendencje, jeśli chodzi o skuteczność kombinacji preparatów homeopatycznych w leczeniu pacjentów z zapaleniem kości i stawów. Jednak mała liczba badań przeprowadzona do tej pory wyklucza możliwość wyciągnięcia wniosków co do skuteczności kombinacji środków homeopatycznych na tego typu schorzenia."

20. Homeopatyczne leczenie bólów głowy: systematyczny przegląd literatury

Owen JM, Green BN. [Homeopathic treatment of headaches: a systematic review of the literature](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262558&tabID=289&catID=9652) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262558&tabID=289 &catID=9652). „Journal of Chiropractic Medicine” 2004, 3(2):45-52.

„Nie ma wystarczających dowodów, by zalecić lub odrzucić stosowanie homeopatii w leczeniu napięciowego (http://en.wikipedia.org/wiki/Tension_headache), szynopochodnego lub migrenowego bólu głowy. Przeglądane badania miały kilka błędów metodycznych. Biorąc to pod uwagę, uzasadnione są dalsze badania mające na celu ustalenie skuteczności terapii homeopatycznych w leczeniu bólów głowy.”

21. Homeopatia

NHS Centre for Reviews and Dissemination. [Homeopathy](#) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=253508&tabID=289 &catID=9652). Centre for Reviews and Dissemination (CRD), 2002; Effective Health Care 7(3): 12.

*"Podstawę dowodową homeopatii trzeba interpretować ostrożnie. Wiele obszarów, które zostały zbadane, nie są reprezentatywne dla chorób, które homeopaci zazwyczaj leczą. W dodatku wnioski dotyczące skuteczności powinny być wyciągane w świetle metodologicznych problemów badania. **Nie ma obecnie wystarczających dowodów skuteczności, by zalecić homeopatię jako leczenie jakiegokolwiek konkretnej choroby, również brak podstaw, by uzasadnić istotne zmiany w obecnym zakresie świadczeń na leczenie homeopatyczne...**"*

22. Homeopatia na negatywne skutki leczenia nowotworu (Protokół Cochrane'a)

Kassab S, van Haselen R, Fisher P, McCarney R. [Homeopathy for adverse effects of cancer management](#) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=112557&tabID=289 &catID=9652). (Protocol) The Cochrane Database of Systematic Reviews 2004, Issue 3. Art. No.: CD004845. DOI: 10.1002/14651858.CD004845.

Nie dokończone.

23. Homeopatia na niepokój i zaburzenia lękowe: systematyczny przegląd badań

Pilkington K, Kirkwood G, Rampes H, Fisher P, Richardson J. [Homeopathy for anxiety and anxiety disorders: a systematic review of the research](#) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262561&tabID=289 &catID=9652). „Homeopathy" 2006, 95(3):151-62.

*"Wszelkie poszukiwania pokazują, że dowody korzyści ze stosowania homeopatii na niepokój i zaburzenia lękowe są bardzo ograniczone. Przeprowadzone zostały liczne badania, ale badania losowe z grupą kontrolną dały sprzeczne rezultaty, są nieprzekonujące lub opublikowano zbyt mało szczegółów dotyczących metodologii. Kilka badań obserwacyjnych bez grupy kontrolnej wykazało pozytywne wyniki, m.in. dużą satysfakcję pacjentów, ale ze względu na brak grupy kontrolnej trudno ocenić, w jakim stopniu jest to wynik działania homeopatii. Niekorzystne skutki wydają się ograniczone do „reakcji na środek” (remedy reactions) i polegają na tymczasowym pogorszeniu objawów i nawrocie do dawnych objawów. Na podstawie tego przeglądu **nie można wyciągnąć wniosków co do skuteczności homeopatii na niepokój**. Przyszłe badania powinny być metodycznie zaplanowane oraz zawierać badania jakościowe."*

Zauważmy, że ukazało się to w czasopiśmie „Homeopatia”. W końcowym komentarzu przyznano, że ponieważ wysokiej jakości badania dają wyniki negatywne, powinno się przeprowadzić badania niższej jakości na małej próbie. Wyobraźcie sobie to powszechne oburzenie, gdyby w ten sposób przeprowadzono badania leków konwencjonalnych.

24. Homeopatia na ADHD

Coulter MK, Dean ME. [Homeopathy for attention deficit/hyperactivity disorder or hyperkinetic disorder](#). Cochrane Database of Systematic Reviews 2007, Issue 4. Art. No.: CD005648. DOI: 10.1002/14651858.CD005648.pub2.

*"... Przejrzano i oceniono cztery badania o zróżnicowanych wynikach. **Nie znaleźliśmy żadnych dowodów na skuteczność homeopatii na objawy ogólne, objawy podstawowe (core symptoms) ani inne związane z ADHD.**"*

25. Homeopatia na choroby wieku dziecięcego i dojrzewania: systematyczny przegląd losowych badań klinicznych.

Altunc U, Pittler MH, Ernst E. [Homeopathy for childhood and adolescence ailments: systematic review of randomized clinical trials](#) (http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=262500&tabID=289 &catID=9652). Mayo Clinic proceedings. 2007, 82(1):69-75.

*"Dowody pochodzące z rygorystycznie przeprowadzonych badań klinicznych dotyczących terapeutycznego czy zapobiegawczego działania homeopatii na choroby wieku dziecięcego i dojrzewania **nie są wystarczające, aby zalecać homeopatię na jakiegokolwiek schorzenia.**"*

26. Homeopatia na chroniczną astmę

McCarney RW, Linde K, Lasserson TJ. [Homeopathy for chronic asthma](#)

(<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=236573&tabID=289> &catID=9652). Cochrane Database of Systematic Reviews 2004, Issue 1. Art. No.: CD000353. DOI: 10.1002/14651858.CD000353.pub2.

„Nie ma wystarczających dowodów z badań, by rozstrzygnąć, czy homeopatia może pomóc chorym na astmę... Badano różne typy homeopatii. Badania były różnie zaprojektowane. Nie ma żadnych dowodów na to, że normalnie stosowane formy homeopatii są skuteczne w leczeniu astmy. Podjęto tylko ograniczone próby pomiaru „efektu troski” (nie tylko efektu przyjmowania leków, ale również konsultacji, które są istotną częścią indywidualnej terapii homeopatycznej). Dopóki nie będzie silniejszych dowodów na skuteczność homeopatii w leczeniu astmy, **nie będziemy mogli jej rekomendować.”**

27. Homeopatia na demencję

Mccarney R, Warner J, Fisher P, Van Haselen R. [Homeopathy for dementia](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=238514&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=238514&tabID=289> &catID=9652). Cochrane Database of Systematic Reviews 2003, Issue 1. Art. No.: CD003803. DOI: 10.1002/14651858.CD003803.

„Nie ma żadnych dowodów na to, że homeopatia jest skuteczna w leczeniu demencji. Badacze nie znaleźli ani jednego dobrej jakości badania, zatem nie mogą powiedzieć, czy jest skuteczna, czy nie, w leczeniu tego schorzenia. Jako że nie ma informacji, w jakim stopniu homeopatia jest stosowana w przypadkach demencji, trudno powiedzieć, czy celowe jest przeprowadzenie kolejnych badań.”

28. Homeopatia na depresję: systematyczny przegląd badań

Pilkington K, Kirkwood G, Rampes H, Fisher P, Richardson J. [Homeopathy for depression: a systematic review of the research evidence](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=259066&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=259066&tabID=289> &catID=9652). „Homeopathy” 2005; 94(3): 153-163.

„Dowody na skuteczność homeopatii w przypadku depresji są ograniczone z powodu braku wysokiej jakości badań klinicznych.”

29. Homeopatia na zapalenie kości i stawów (Protokół Cochrane’a)

Munar A, Gamboa OA, Ortiz NI. [Homeopathy for osteoarthritis](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=258713&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=258713&tabID=289> &catID=9652). (Protocol) Cochrane Database of Systematic Reviews 2007, Issue 1. Art. No.: CD006402. DOI: 10.1002/14651858.CD006402.

Nie dokończone.

30. Homeopatia na pooperacyjną niedrożność jelit: metaanaliza

Barnes J, Resch K L, Ernst E. [Homeopathy for postoperative ileus: a meta-analysis](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=240826&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=240826&tabID=289> &catID=9652). „Journal of Clinical Gastroenterology” 1997; 25(4): 628-633.

„Są dowody na to, że leczenie homeopatyczne może skrócić czas trwania niedrożności po operacjach jamy brzusznej czy operacjach ginekologicznych. Kilka zastrzeżeń wyklucza jednak ostateczny wniosek. Wyniki te powinny być podstawą dla losowych badań z próbą kontrolną (RCT), aby rozwiązać ten problem.”

Szczegóły wyników są interesujące. Autorzy przedstawili osobne wyniki dla preparatów o potencji większej niż 12C i mniejszej niż 12C.

„Badania środków o potencji <12C (n=660): czas do pierwszych gazów jelitowych WMD między homeopatią i placebo = -6.6 godzin (przedział ufności 95% — 2.6 godziny, -10.5 godziny), p<0.05 ([http://pl.wikipedia.org/wiki/Przedział_ufności](http://pl.wikipedia.org/wiki/Przedzia%C5%82_ufno%C5%9Bci))

Badania środków o potencji 12C lub więcej (n=416): czas do pierwszych jelitowych WMD między homeopatią a placebo = -3.1 godzin (przedział ufności 95% -7.5 godziny, 1.3 godziny), **nie jest istotne statystycznie.”**

Biorąc pod uwagę, że najczęściej stosuje się preparaty o potencji wyższej niż 12C, to badanie jest zdecydowanie negatywne dla zwykłej praktyki homeopatycznej (przedział ufności 95% — zero, brak różnicy).

Według teorii homeopatycznej, wyższa potencja jest bardziej efektywna. To badanie zaprzecza temu pogładowi.

31. Homeopatyczne Oscillococcinum w zapobieganiu grypie i objawom grypopodobnym

Vickers AJ, Smith C. [Homoeopathic Oscillococcinum for preventing and treating influenza and influenza-like syndromes](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=237043&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=237043&tabID=289> &catID=9652). Cochrane Database of Systematic Reviews 2006, Issue

3. Art. No.: CD001957. DOI: 10.1002/14651858.CD001957.pub3.

Autorzy wyciągnęli następujące wnioski:

"...dane nie były wystarczające, by zalecić ogólne wykorzystywanie Oscillococcinum jako podstawowego sposobu leczenia grypy i objawów grypopodobnych... Według obecnych dowodów, leki homeopatyczne podobne do Oscillococcinum nie zapobiegają grypie i jej objawom."

32. Homeopatia na przyspieszenie porodu

Smith CA. [Homoeopathy for induction of labour](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=238249&tabID=289&catID=9652)

(<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=238249&tabID=289&catID=9652>).
Cochrane Database of Systematic Reviews 2003, Issue 4. Art. No.: CD003399. DOI: 10.1002/14651858.CD003399.

"Nie ma wystarczającego dowodu na to, że homeopatia przyspiesza poród."

33. Leczenie mięczaków zakaźnych

van der Wouden JC, Menke J, Gajadin S, Koning S, Tasche MJA, van Suijlekom-Smit LWA, Berger MY, Butler CC. [Interventions for cutaneous molluscum contagiosum](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=238845&tabID=289&catID=9652)

(<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=238845&tabID=289&catID=9652>).
Cochrane Database of Systematic Reviews 2006, Issue 2. Art. No.: CD004767. DOI: 10.1002/14651858.CD004767.pub2.

"Nie ma wystarczających dowodów na to, że jakakolwiek konkretna terapia jest skuteczna w leczeniu mięczaków zakaźnych."

*"Mięczaki zakaźne są, u zdrowych ludzi, **samoistnie ustępującą**, względnie niegroźną infekcją wirusową skóry. Dotyka ona zwykle dzieci i młodzieży. Można poszukiwać terapii, głównie ze względów towarzyskich i estetycznych, oraz ze względu na ryzyko zarażenia innych. Przegląd ten ukazuje, że wiele popularnych terapii na mięczaka, jak fizyczne usuwanie, nie było wystarczająco zbadane. Skoro **większość zmian ulega samowyleczeniu w ciągu kilku miesięcy, nie pozostawiając blizn**, mięczak zakaźny może być pozostawiony bez interwencji lekarzy, dopóki nie pojawią się lepsze dowody skuteczności stosowanych terapii."*

34. **"Czy to koniec homeopatii?"**

(<http://www.library.nhs.uk/rss/newsAndRssArticle.aspx?uri=http://www.library.nhs.uk/resources/?id=101932>)

Pod sensacyjnymi nagłówkami podsumowań opracowanych przez Centre for Reviews and Dissemination znajdziemy analizę dowodów na wybrane przypadki związane ze zdrowiem, publikowane w krajowych gazetach.

*"Istnieją pewne nieprawidłowości w badaniach z grupą kontrolną zażywającą placebo, zarówno tych dotyczących homeopatii, jak i konwencjonalnej medycyny. Kiedy wprowadzi się poprawki ze względu na te nieprawidłowości, można zauważyć, że są silne dowody na konkretne skutki terapii konwencjonalnej, i słabe dowody na konkretne skutki środków homeopatycznych. **Odkrycia te wspierają hipotezę, według której kliniczne skutki homeopatii to efekt placebo.**"*

*"To było **dobrze przeprowadzone badanie** i wnioski jego autorów są wiarygodne. Autorzy przyznali, że ich odkrycia dotyczą jedynie konkretnych efektów homeopatii, i że mogą to być efekty kontekstowe, takie jak relacje między terapeutą i pacjentem, które mogą wpływać na skuteczność homeopatii."*

35. Rezultaty i koszty konwencjonalnych i homeopatycznych strategii leczenia: porównawcze badanie pacjentów z chronicznymi zaburzeniami

Witt C, Keil T, Selim D, Roll S, Vance W, Wegscheider K, Willich S N. [Outcome and costs of homoeopathic and conventional treatment strategies: a comparative cohort study in patients with chronic disorders](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=250191&tabID=289&catID=9652) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=250191&tabID=289&catID=9652>). „Complementary Therapies in Medicine” 2005; 13(2): 79-86.

"Pacjenci stosujący terapie homeopatyczne mają lepsze rezultaty niż pacjenci leczący się konwencjonalnie, podczas gdy koszty leczenia obu grup były porównywalne."

Było jednak kilka [zastrzeżeń](http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=2200600755) (<http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=2200600755> 3):

*"Analiza opierała się na grupie badanych, która była właściwa dla badanego problemu. Zatem **rezultaty badań nie mogą być argumentami za tym, że ta czy inna terapia jest skuteczna dla wszystkich pacjentów w danej populacji. Dorośli w grupie leczącej się za pomocą konwencjonalnej medycyny częściej korzystali z usług służby zdrowia w ciągu 12 miesięcy przed podsumowaniem badania.**"*

36. Farmaekonomiczne (*pharmaeconomic*) porównanie leczenia homeopatią

i antybiotykami w zapaleniu śluzówki nosa i gardła (*rhinopharyngitis*) u dzieci

Trichard M, Chaufferin G, Nicoloyannis N. [Pharmaco-economic comparison between homeopathic and antibiotic treatment strategies in recurrent acute rhinopharyngitis in children](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=249721&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=249721&tabID=289> &catID=9652). „Homeopathy” 2005; 94(1): 3-9.

„...W leczeniu zapalenia śluzówki nosa i gardła strategia homeopatyczna **wyduje się być bardziej skuteczna** oraz jest powiązana z bardziej udanym życiem rodzinnym, niż strategia antybiotykowa.”

I znowu [zastrzeżenia](http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=2200500014) (<http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/ShowRecord.asp?View=Full&ID=2200500014> 6):

„Dane dotyczące skuteczności pochodzą tylko z jednego badania. **Zaprojektowanie badania, czyli przydzielenie do grup badawczych post hoc, nie było właściwe do badania tej hipotezy.** Autorzy przyznają, że pacjenci nie byli losowo przydzielani do grup, oraz że nie ustalono rozmiaru grupy w fazie planowania badania. Rodzice pacjentów wybrali dany typ leczenia, co było prawdopodobnie związane z wieloma czynnikami społecznymi, ekonomicznymi i kulturowymi. Chociaż autorzy rzeczywiście próbowali wyeliminować wpływ tych czynników, nie sprawdzali różnic w edukacji, poziomie przychodów czy rozmiarze mieszkania, choć mogło to wpłynąć na wybór terapii i jej rezultaty. W dodatku kilka podstawowych parametrów było różnie rozłożonych w obydwu grupach, i te mylące czynniki nie były wzięte pod uwagę w analizie skuteczności. Autorzy przyznają, że ta niehomogeniczność mogła wypaczyć rezultaty na rzecz grupy A lub grupy H, w zależności od parametrów.

37. Planowany wczesny poród versus czekanie na pęknięcie błon płodowych w terminie (37 tygodni lub więcej)

Dare MR, Middleton P, Crowther CA, Flenady VJ, Varatharaju B. [Planned early birth versus expectant management \(waiting\) for prelabour rupture of membranes at term \(37 weeks or more\)](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=239192&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=239192&tabID=289> &catID=9652). Cochrane Database of Systematic Reviews 2006, Issue 1. Art. No.: CD005302. DOI: 10.1002/14651858.CD005302.pub2.

Przegląd ten zawiera „jedną próbę z użyciem homeopatycznego [caulophyllum](http://en.wikipedia.org/wiki/Caulophyllum) (<http://en.wikipedia.org/wiki/Caulophyllum>)”. W rezultacie „nie wykryto różnic w sposobie rodzenia między grupami planującymi i czekającymi”.

Beer AM, Heiliger F. Randomized, double-blind trial of caulophyllum D4 for induction of labour after premature rupture of the membranes at term [Caulophyllum D4 zur geburtsinduktion bei vorzeitigem blasensprung: eine doppelblindstudie]. Geburtshilfe und Frauenheilkunde 1999;59:431-5.

Zestawienie 5. *Caulophyllum* versus placebo: według parytetu

Rezultat	Liczba badań	Liczba uczestniczek	Metoda statystyczna	Efekt
1. Cesarskie cięcie	1	40	Ryzyko względne (losowo) Przedział ufności 95%	5.00 [0.26, 98.00]
2. Przyspieszony poród	1	40	Ryzyko względne (losowo) Przedział ufności 95%	2.22 [1.37, 3.61]
3. Poród naturalny	1	40	Ryzyko względne (losowo) Przedział ufności 95%	0.90 [0.78, 3.61]
4. Nacięcie krocza	1	40	Ryzyko względne (losowo) Przedział ufności 95%	1.00 [0.16, 6.42]
5. Użycie znieczulenia zewnątrzoponowego	1	40	Ryzyko względne (losowo) Przedział ufności 95%	2.00 [0.41, 9.71]
6. Czas od pęknięcia błon płodowych do urodzenia	1	40	Ryzyko względne (losowo) Przedział ufności 95%	-0.80 [-9.50, 7.90]

38. Losowe badania indywidualnej terapii homeopatycznej z grupą kontrolną: przegląd najbardziej rozwiniętych

Linde K, Melchart D. [Randomized controlled trials of individualized homeopathy: a state-of-the-art review](http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=240779&tabID=289) (<http://www.library.nhs.uk/cam/ViewResource.aspx?resID=240779&tabID=289>)